با ایران توشه
یک قدم جلوتر
باش!

ایران توشه
توشه ای برای موفقیت

ایران توشه، مرجع دانلود فایل های کمک آموزشی دانش آموزان و کنکوری ها

همه چیز
برای موفقیت
تو!

- دانلود رایگان آزمون های آزمایشی قلمچی، خیلی سبز، گاج و ...
- دانلود رایگان گام به گام تمامی دروس
- دانلود رایگان نمونه سوالات امتحانی (نوبت اول و دوم) و امتحانات نهایی
- دانلود رایگان جزوه های کمک آموزشی و شب امتحانی

کافیست هر فایلی که نیاز دارید را در گوگل به این صورت جستجو کنید:

فایل مورد نیاز + ایران توشه

مثال:

دانلود گام به گام دوازدهم تجربی ایران توشه

irantooshe.ir

t.me/irantooshe

گام به گام جامعه‌شناسی (۱) دهم
فصل دوم

عنوان فصل: هویت

از صفحه‌ی ۶۱ تا صفحه‌ی ۱۳۵ کتاب

در این فایل پاسخ فعالیت‌ها، کارهای کلاسی، تمرین‌ها و پرسش‌های فصل هویت آمده است.

مباحث فصل: هویت، بازتولید هویت اجتماعی، تغییرات هویت اجتماعی، تحولات هویتی جهان اجتماعی (علل درونی و بیرونی)، هویت ایرانی (۱ تا ۴)

این فایل توسط سایت ایران‌توشه تهیه شده است.

irantooshe.ir

تهیه‌شده در ایران‌توشه، توشه‌ای برای موفقیت

irantooshe.ir

فهرست پرسش‌ها

۱ صفحه ۶۳ · موقعیت یادگیری — موقعیت‌های پرسش «کیستی؟» ۶

۲ صفحه ۶۴ · تکمیل جدول — ویژگی‌های هویتی من ۶

۳ صفحه ۶۵ · تمرین کنید — معرفی خود در وب‌نوشت ۷

۴ صفحه ۶۷ · نمونه بیاورید — ابعاد هویت فردی و اجتماعی ۷

۵ صفحه ۶۸ · فعالیت — روابط میان ابعاد هویت ۷

۶ صفحه ۶۸ · تحلیل کنید — سازگاری هویت فردی و اجتماعی ۸

۷ صفحه ۷۰ · مباحثه کنید — تعامل ابعاد هویت فردی و اجتماعی ۸

۸ صفحه ۷۱ · مقایسه کنید — اخلاق پهلوانی و اخلاق قهرمانی ۱۰

۹ صفحه ۷۲ · تأمل کنید — خودآگاهی یا ناخودآگاهی؟ ۱۰

۱۰ صفحه ۷۳ · گفت‌وگو کنید — غفلت از هویت واقعی ۱۱

۱۱ صفحه ۷۴ · خلاصه‌ی درس — درس هشتم: هویت ۱۱

۱۲ صفحه ۷۵ · موقعیت یادگیری — غریزه و فعالیت گروهی ۱۲

۱۳ صفحه ۷۵ · تأمل کنید — جوجه‌تیغی و غریزه ۱۲

۱۴ صفحه ۷۶ · تأمل کنید — شناسنامه و ورود به جهان اجتماعی ۱۲

۱۵ صفحه ۷۷ · پاسخ دهید — شیوه‌ی جامعه‌پذیری ۱۳

۱۶ صفحه ۷۸ · نمونه بیاورید — نمونه‌هایی از کژروی اجتماعی ۱۳

۱۷ صفحه ۷۹ · نمونه بیاورید — روش‌های کنترل اجتماعی در مدرسه ۱۳

۱۸ صفحه ۷۹ · بخوانیم و بدانیم — کدام روش کنترل اجتماعی مناسب‌تر است؟ ۱۴

۱۹ صفحه ۸۰ · گفت‌وگو کنید — امر به معروف و نهی از منکر ۱۴

۲۰ صفحه ۸۰ · گفت‌وگو کنید — جذب به رشته‌ی پزشکی ۱۴

۲۱ صفحه ۸۰ · گفت‌وگو کنید — کژروی‌های پزشکی و کنترل آن ۱۵

۲۲ صفحه ۸۱ · خلاصه‌ی درس — درس نهم: بازتولید هویت اجتماعی ۱۵

۲۳ صفحه ۸۲ · موقعیت یادگیری — در آینده می‌خواهید چه‌کاره شوید؟ ۱۶

ایران توشه
توشه ای برای موفقیت

۲۴ صفحه ۸۳ · نمونه بیاورید — انواع تحرک اجتماعی ۱۶

۲۵ صفحه ۸۳ · تأمل کنید — معیارهای دیگر موقعیت اجتماعی ... ۱۶

۲۶ صفحه ۸۴ · نمونه بیاورید — تحرک درون‌نسلی و میان‌نسلی ... ۱۷

۲۷ صفحه ۸۴ · تأمل کنید — هویت‌های ممنوع و پذیرفته‌شده ... ۱۷

۲۸ صفحه ۸۵ · تأمل کنید — جامعه‌ی آپارتاید ۱۷

۲۹ صفحه ۸۶ · تأمل کنید — گفته‌ی رئیس‌جمهور آمریکا درباره‌ی الجزایر ... ۱۸

۳۰ صفحه ۸۷ · استدلال کنید — نوآوری و تعارض فرهنگی ... ۱۸

۳۱ صفحه ۸۸ · خلاصه‌ی درس — درس دهم: تغییرات هویت اجتماعی ... ۱۸

۳۲ صفحه ۸۹ · موقعیت یادگیری — هویت جهان اجتماعی ... ۱۹

۳۳ صفحه ۹۰ · تأمل کنید — هویت فرهنگی و هویت اجتماعی افراد ... ۱۹

۳۴ صفحه ۹۱ · موقعیت یادگیری — تحولات فرهنگی ۲۰

۳۵ صفحه ۹۲ · موقعیت یادگیری — ارزیابی تحولات فرهنگی ... ۲۰

۳۶ صفحه ۹۳ · موقعیت یادگیری — جهان‌های اجتماعی دنیاگریز ... ۲۰

۳۷ صفحه ۹۴ · تحلیل کنید — بحران هویت فردی و بحران هویت جهان اجتماعی ... ۲۱

۳۸ صفحه ۹۵ · خلاصه‌ی درس — درس یازدهم: تحولات هویتی (علل درونی) ... ۲۱

۳۹ صفحه ۹۶ · موقعیت یادگیری — شکل‌های ارتباط جهان‌های اجتماعی ... ۲۲

۴۰ صفحه ۹۸ · موقعیت یادگیری — پذیرفته‌ها و ناپذیرفته‌های غرب از جهان اسلام ... ۲۲

۴۱ صفحه ۹۹ · تبیین کنید — راه تعامل جوامع غیرغربی با غرب ... ۲۲

۴۲ صفحه ۹۹ · پیشنهاد دهید — فضای مجازی و منازعه‌ی هویتی ... ۲۳

۴۳ صفحه ۱۰۰ · موقعیت یادگیری — از خودبیگانگی فرهنگی ... ۲۳

۴۴ صفحه ۱۰۱ · تحلیل کنید — از خودبیگانگی تاریخی و حقیقی ... ۲۴

۴۵ صفحه ۱۰۲ · خلاصه‌ی درس — درس دوازدهم: تحولات هویتی (علل بیرونی) ... ۲۴

۴۶ صفحه ۱۰۳ · تحلیل کنید — ابیات فردوسی و هویت ایرانی ... ۲۴

۴۷ صفحه ۱۰۵ · موقعیت یادگیری — مقابله‌ی جهان اسلام با هجوم‌ها ... ۲۵

۴۸ صفحه ۱۰۶ · تحقیق کنید — غرب‌زدگی، بازگشت به خویشتن، خدمات متقابل اسلام و ایران، فطرت ... ۲۶

ایران توشه
توشه ای برای موفقیت

۴۹ صفحه ۱۰۶ · موقعیت یادگیری — انقلاب اسلامی و هویت ایرانی ... ۲۶

۵۰ صفحه ۱۰۷ · موقعیت یادگیری — آثار هویتی انقلاب اسلامی ... ۲۷

۵۱ صفحه ۱۰۹ · تحلیل کنید — مسئله شدن حجاب در اروپا ... ۲۷

۵۲ صفحه ۱۱۰ · خلاصه‌ی درس — درس سیزدهم: هویت ایرانی (۱) ... ۲۸

۵۳ صفحه ۱۱۱ · درس چهاردهم (هویت ایرانی ۲) — درس نوشتنی با همکاری دبیر ... ۲۸

۵۴ صفحه ۱۱۶ · موقعیت یادگیری — رابطه‌ی مردم و حاکمان ... ۲۹

۵۵ صفحه ۱۱۷ · گفت‌وگو کنید — راه‌های تأثیرگذاری بر اراده‌ی دیگران ... ۲۹

۵۶ صفحه ۱۱۸ · موقعیت یادگیری — دوام قدرت همراه با اکراه ... ۲۹

۵۷ صفحه ۱۱۹ · موقعیت یادگیری — مقبولیت قدرت نامشروع ... ۳۰

۵۸ صفحه ۱۲۰ · گفت‌وگو کنید — نظام اقتصادی و نظام سیاسی ... ۳۰

۵۹ صفحه ۱۲۲ · گفت‌وگو کنید — جمهوری و دموکراسی از دیدگاه ارسطو ... ۳۰

۶۰ صفحه ۱۲۲ · موقعیت یادگیری — لیبرال دموکراسی و مشروعیت حقیقی ... ۳۱

۶۱ صفحه ۱۲۳ · مقایسه کنید — حضور مردم در لیبرال دموکراسی و جمهوری اسلامی ... ۳۱

۶۲ صفحه ۱۲۴ · خلاصه‌ی درس — درس پانزدهم: هویت ایرانی (۳) ... ۳۱

۶۳ صفحه ۱۲۵ · موقعیت یادگیری — جمعیت و هویت جامعه ... ۳۲

۶۴ صفحه ۱۲۷ · گفت‌وگو کنید — رابطه‌ی آگاهی، فرهنگ و هویت ... ۳۳

۶۵ صفحه ۱۳۰ · موقعیت یادگیری — آثار زیان‌بار کاهش جمعیت ... ۳۳

۶۶ صفحه ۱۳۰ · پیشنهاد دهید — سیاست‌های کلی جمعیت ... ۳۳

۶۷ صفحه ۱۳۱ · موقعیت یادگیری — هویت اقتصادی جامعه‌ی ما ... ۳۴

۶۸ صفحه ۱۳۲ · موقعیت یادگیری — نوسانات قیمت نفت و اقتصاد وابسته ... ۳۴

۶۹ صفحه ۱۳۳ · موقعیت یادگیری — اصلاحات ارضی و کشاورزی ایران ... ۳۴

۷۰ صفحه ۱۳۴ · پیشنهاد دهید — اقتصاد مقاومتی ۳۵

۷۱ صفحه ۱۳۵ · خلاصه‌ی درس — درس شانزدهم: هویت ایرانی (۴) ... ۳۵

این فایل توسط سایت ایران‌توشه تهیه شده است.

irantooshe.ir

۱ صفحه ۶۳ موقعیت یادگیری

افراد در موقعیت‌های گوناگون با پرسش «کیستی؟» مواجه می‌شوند، یا از خودشان می‌پرسند: به‌راستی «من کیستم؟» آیا می‌توانید برخی از این موقعیت‌ها را نام ببرید؟

- هنگام معرفی خود در اولین روز مدرسه، دانشگاه یا محل کار.
- هنگام پر کردن فرم‌های ثبت‌نام، شناسنامه، گذرنامه و مصاحبه‌ی استخدامی.
- وقتی در شهر یا کشور دیگری هستیم و دیگران درباره‌ی ملیت، قومیت یا دین ما می‌پرسند.
- در دوران نوجوانی که فرد دربارهٔ خود، علاقه‌ها و آینده‌اش فکر می‌کند و در پی یافتن جایگاه خویش است.
- هنگام تماس تلفنی یا مراجعه به اداره و بیمارستان که از ما می‌خواهند خود را معرفی کنیم.

۲ صفحه ۶۴ تکمیل جدول

در جدول زیر، چند ویژگی هویتی خود را بنویسید و اکتسابی یا انتسابی بودن، فردی یا اجتماعی بودن و ثابت یا متغیر بودن آنها را تعیین کنید.

نمونه‌ی پاسخ (هر دانش‌آموز می‌تواند ویژگی‌های دیگری بنویسد):

ویژگی‌های من	اکتسابی	انتسابی	فردی	اجتماعی	ثابت	متغیر
راستگو	✓		✓			✓
ایرانی		✓		✓	✓	
دانش‌آموز	✓			✓		✓
متولد دوم اسفند ۷۹		✓	✓		✓	
پسر / دختر بودن		✓	✓		✓	
باهوش		✓	✓			✓
صبور	✓		✓			✓
عضو یک خانواده‌ی مؤمن		✓		✓		✓

توضیح: ویژگی‌های انتسابی را در به‌دست آوردنشان نقشی نداریم و ویژگی‌های اکتسابی با تلاش و کنش خودمان به دست می‌آیند. ویژگی‌های اجتماعی از عضویت در گروه‌ها و جهان اجتماعی پدید می‌آیند، ولی ویژگی‌های فردی مستقل از عضویت گروهی‌اند.

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت

۳ صفحه ۶۵ تمرین کنید

اگر بخواهید در یک وب‌نوشت، خود را معرفی کنید، چه می‌نویسید؟

نمونه‌ی پاسخ: «من [نام] هستم، دانش‌آموز پایه‌ی دهم رشته‌ی علوم انسانی و ایرانی و مسلمان. در شهر خود به دنیا آمده و در خانواده‌ای بزرگ شده‌ام که مهر و احترام در آن اهمیت دارد. به مطالعه، ورزش و کار گروهی علاقه‌مندم و می‌کوشم راستگو و وقت‌شناس باشم. آرزو دارم با علم و تقوا انسانی مفید برای خانواده و جامعه‌ام شوم.»

در این معرفی‌نامه، ویژگی‌های جسمانی (مکان تولد)، روانی و اخلاقی (راستگویی، علاقه‌مندی) و اجتماعی (دانش‌آموز بودن، ایرانی بودن، عضویت خانوادگی) را کنار هم آورده‌ایم؛ یعنی هر سه بُعد هویت در آن دیده می‌شوند.

۴ صفحه ۶۷ نمونه بیاورید

با یادآوری آنچه در سال گذشته خوانده‌اید، برای هر کدام از ابعاد هویت (بُعد جسمانی، بُعد نفسانی، بُعد اجتماعی) نمونه بیاورید.

- **بُعد جسمانی (بدن):** قد، رنگ پوست و چشم، جنسیت، تندرستی یا بیماری.
- **بُعد نفسانی (نفس و ویژگی‌های روانی و اخلاقی):** صبوری، راستگویی، شجاعت، خجالتی بودن، حیا، تقوا.
- **بُعد اجتماعی (نقش و عضویت فرد در جهان اجتماعی):** دانش‌آموز، معلم، ایرانی، عضو یک خانواده، کارمند، ورزشکار.

۵ صفحه ۶۸ فعالیت

آیا می‌توانید بگویید هر کدام از مثال‌های زیر نشانگر کدام‌یک از رابطه‌های میان ابعاد هویت است؟

۱) ترشح بیش از اندازه‌ی غده‌ی تیروئید موجب عصبانی شدن انسان می‌شود.

۲) برخی از بیماری‌های جسمانی با کمک قوای روانی درمان می‌شوند.

۳) در شرایط اقلیمی متفاوت، شیوه‌ی زندگی اجتماعی مردم متفاوت است.

۴) زندگی اجتماعی انسان‌ها، طبیعت را تهدید می‌کند.

۵) «یک انسان با تقوا، جهانی را تغییر می‌دهد.»

۶) جهان اجتماعی مانع شکوفایی برخی از اخلاقیات می‌شود.

1. تأثیر جهان طبیعی (بدن) بر جهان نفسانی (ویژگی‌های روانی).
2. تأثیر جهان نفسانی (قوای روانی) بر جهان طبیعی (بدن).

3. تأثیر جهان طبیعی (اقلیم) بر جهان اجتماعی.
4. تأثیر جهان اجتماعی بر جهان طبیعی.
5. تأثیر جهان نفسانی (تقوای فرد) بر جهان اجتماعی.
6. تأثیر جهان اجتماعی بر جهان نفسانی (اخلاق و روان فرد).

این شش رابطه، رابطه‌ی دوسویه‌ی میان سه جهان طبیعی، نفسانی و اجتماعی است و نشان می‌دهد ابعاد هویت از هم جدا نیستند و بر یکدیگر اثر می‌گذارند.

۶ صفحه ۶۸ **تحلیل کنید**

هویت فردی و اجتماعی چگونه با یکدیگر سازگار می‌شوند؟ آیا هر نوع هویت اجتماعی با هر نوع هویت فردی سازگار است؟

خیر. هویت اجتماعی هر فرد درون جهان اجتماعی و بر اساس عقاید و ارزش‌های آن شکل می‌گیرد. هر جهان اجتماعی با نوع خاصی از هویت اخلاقی و روانی افراد سازگار است، زمینه‌ی رشد همان را فراهم می‌کند و امکان رشد انواع دیگر را تضعیف می‌کند.

برای مثال جهان متجدد با ویژگی‌هایی مانند فردگرایی، دم‌غنیمت‌شماری، تجمل‌گرایی و مال‌اندوزی سازگار است و با قناعت، حیا، تقوا، توکل و رضای الهی که از ارزش‌های معنوی‌اند سازگار نیست؛ جهان معنوی اسلام نیز عکس آن را می‌پروراند.

۷ صفحه ۷۰ **مباحثه کنید**

با توجه به مباحث گفته‌شده درباره‌ی تعامل و تناسب ابعاد مختلف هویت فردی و اجتماعی، پدیده‌ها و رخدادهای زیر را تشریح کنید:

۱) وقوع جنبش‌های زیست‌محیطی در کشورهای غربی و تصویب قوانین سخت‌گیرانه در دفاع از محیط‌زیست، پدید آوردن تکنولوژی‌های سبز و صدور کارخانجات و صنایع سنگین این کشورها به سایر جوامع

۲) رواج شدید عمل‌های زیبایی در ایران؛ آیا تمامی عمل‌های زیبایی برخلاف ارزش‌ها و هنجارهای دینی است؟ آیا برخی از آنها در راستای ارزش‌ها و هنجارهای جهان دنیوی متجدد انجام نمی‌شوند؟

۳) وجود افراد متخلق به اخلاق الهی (تقوا، توکل، رضای الهی و...) در کشورهای غربی

۴) رواج ارزش‌های دنیوی (فردگرایی، تجمل‌گرایی، مال‌اندوزی و...) در کشورهای اسلامی

۵) آسیب‌ها و مسائل زیست‌محیطی تولیدشده به‌وسیله‌ی مردم و سازمان‌های عمومی و دولتی در ایران

۶) خروج آمریکا از پیمان پاریس (کاستن از انتشار گازهای گلخانه‌ای)

۷) حمایت مردم و دولت ایران از مظلومان جهان

۸) حمایت همه‌جانبه‌ی دولت‌های غربی و برخی دولت‌های اسلامی از رژیم اشغالگر قدس

1. جهان متجدد طبیعت را ابزار بهره‌برداری می‌بیند؛ اما پیامدهای مخرب آن (آلودگی و بحران زیست‌محیطی) هویت زندگی انسان‌ها را تهدید می‌کند. بنابراین مردم در جهان غرب به‌صورت جنبش و قانون واکنش نشان داده‌اند. با این حال همان جهانِ سودمحور، آلوده‌ترین صنایع را به جوامع دیگر صادر می‌کند تا منافع اقتصادی خود را حفظ کند؛ یعنی رابطه‌ی جهان اجتماعی دنیوی با طبیعت.
2. عمل‌هایی که برای درمان یک عیب جسمانی یا بیماری انجام می‌شوند، با ارزش‌های دینی ناسازگار نیستند. اما بسیاری از عمل‌های زیبایی ناشی از اهمیت یافتن بُعد جسمانی هویت در فرهنگ دنیوی است (ستایش زیبایی و تناسب اندام، مسابقات زیبایی و نمایش مد) و با تجمل‌گرایی و تقلید از غرب پیوند دارد؛ این‌ها در راستای ارزش‌های جهان متجدد است.
3. جهان اجتماعی دنیوی با اخلاق دنیوی سازگارتر است، ولی چون فطرت الهی انسان سرکوب نمی‌شود، افرادی هستند که با ارزش‌های معنوی هویت می‌یابند. این افراد بر خلاف سازگاری عمومی جهان اجتماعی خود حرکت می‌کنند و هویت فردی‌شان با هویت جهان اجتماعی ناسازگار است.
4. با ارتباط فرهنگی و تأثیر رسانه‌ها و غرب‌زدگی، بخشی از ارزش‌های دنیوی به جهان اسلام راه یافته است؛ این امر نشانه‌ی ناسازگاری هویت اجتماعی و فردی با ارزش‌های اسلامی و پیدایش تعارض فرهنگی است.
5. هر جهان اجتماعی بر اساس هویت و ارزش‌های خود با طبیعت رفتار می‌کند. اگر مردم و سازمان‌ها ارزش‌های اسلامی (خلیفه‌ی الهی بودن، عمران و آبادانی، حفظ طبیعت به‌عنوان آیت الهی) را رعایت نکنند و به ارزش‌های دنیوی (سودجویی، مصرف‌گرایی) روی آورند، آسیب‌های زیست‌محیطی پدید می‌آید.
6. نگاه دنیوی جهان متجدد و اقتصاد سرمایه‌داری، سود و منافع اقتصادی را بر حفظ طبیعت مقدم می‌دارد؛ از این رو دولتی در جهان غرب ممکن است از تعهد زیست‌محیطی خارج شود.
7. ایران اسلامی بر مبنای ارزش‌های دینی (عدالت، دفاع از مستضعفان و مظلومان) و هویت انقلابی و اسلامی خود با ارزش‌های جهانی و فطری هماهنگ است و از مظلومان حمایت می‌کند.
8. این حمایت نشان می‌دهد که سیاست و منافع دنیوی بر ارزش‌های اخلاقی و عدالت مقدم شده و هویت سیاسی و فرهنگی این دولت‌ها با فرهنگ دنیوی و سلطه‌گر سازگار است؛ برخی دولت‌های اسلامی نیز در این امر از هویت اسلامی خود فاصله گرفته‌اند.

این فایل توسط سایت ایران‌توشه تهیه شده است.

irantooshe.ir

۸ صفحه ۷۱ مقایسه کنید

با کمک دبیر خود، اخلاق ورزشکاران جهان اسلام (اخلاق پهلوانی) را با اخلاق ورزشی جهان جدید (اخلاق قهرمانی) مقایسه کنید و تناسب این دو نوع اخلاق را با ارزش‌های کلان اجتماعی بیان کنید. در ایران امروز ما، این دو نوع نظام اخلاقی چه جلوه‌هایی دارند؟

معیار	اخلاق پهلوانی (جهان اسلام)	اخلاق قهرمانی (جهان جدید)
هدف	رضای خدا، خدمت به مردم و حفظ کرامت انسان	پیروزی، کسب مدال، شهرت و ثروت
نگاه به حریف	حریف انسانی محترم است؛ جوانمردی و رعایت حال او مهم است	رقیبی که باید شکست بخورد؛ اصل، برد است
نگاه به بدن	بدن امانت و ابزار خدمت و بندگی است	بدن ابزار نمایش، زیبایی و کسب موفقیت است
ارزش‌های اخلاقی	تواضع، تقوا، بندگی خدا، نماز شکر پس از پیروزی	خودنمایی، تبلیغ، موفقیت مادی
نمونه	تختی و شهید طوقانی	مسابقات مسترالمپیا و ورزش حرفه‌ای تجاری

اخلاق پهلوانی با ارزش‌های معنوی و توحیدی جهان اسلام و اخلاق قهرمانی با ارزش‌های دنیوی جهان متجدد سازگار است. در ایران امروز هر دو دیده می‌شود: پهلوانانی مانند تختی و ورزشکاران شهید و همچنین فرهنگ ورزش حرفه‌ای و تجاری که گاه با ارزش‌های جهان دنیوی همسوست.

۹ صفحه ۷۲ تأمل کنید

به نظر شما افراد و گروه‌ها چقدر خود را می‌شناسند؟ شما چقدر خود را می‌شناسید؟ برای شناخت بیشتر و بهتر خود چه راه‌هایی وجود دارد؟

بخشی از هویت ما آگاهانه است؛ آن را می‌شناسیم یا دیگران آن را به ما بازگو می‌کنند، اما بخشی دیگر برای ما پنهان است. بنابراین افراد و گروه‌ها خود را کامل نمی‌شناسند و در شناخت خود دچار خطا می‌شوند (حتی کودکان خطاهای خود را موجه‌تر از خطای دیگران می‌دانند).

- تأمل و محاسبه‌ی اعمال و ویژگی‌های خود.
- پرسیدن از والدین، دوستان و معلمان درباره‌ی نقاط قوت و ضعف خود.
- مشورت با مشاوران و روان‌شناسان.
- مطالعه‌ی آثار جامعه‌شناسان، فیلسوفان و انسان‌شناسان.

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت

- رجوع به آموزه‌های دین و پیامبران درباره‌ی ابعاد الهی و فطری انسان (مانند «خودشناسی»، شناخت خدا و خود).

۱۰ صفحه ۷۳ گفت‌وگو کنید

دین و پیامبران الهی، فیلسوفان، روان‌شناسان، انسان‌شناسان و جامعه‌شناسان درباره‌ی غفلت و فراموشی انسان‌ها از هویت واقعی خود، نظریات متنوعی دارند. با راهنمایی دبیر خود درباره‌ی این نظریات گفت‌وگو کنید.

- **دین و پیامبران:** انسان خدا را فراموش کرده و در نتیجه خود را فراموش کرده است؛ (قرآن: «خدا را فراموش کردند و خدا هم آنها را از یاد خودشان برد»). راه بازگشت، توجه به ابعاد الهی و فطری و شناخت خدا و خود است.
- **فیلسوفان:** غفلت انسان از حقیقت خود و گرفتار شدن در امور روزمره؛ راه آن تأمل عقلی و خودشناسی است.
- **روان‌شناسان:** بخش ناخودآگاه ذهن ویژگی‌های ناشناخته دارد و فرد از انگیزه‌های رفتار خود بی‌خبر است؛ راه آن مشاوره و روان‌کاوی است.
- **جامعه‌شناسان:** هویت اجتماعی انسان را جهان اجتماعی شکل می‌دهد و او ممکن است از تأثیر آن بی‌خبر باشد؛ راه آن شناخت جهان اجتماعی و بازاندیشی در آن است.

۱۱ صفحه ۷۴ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس هشتم را بنویسید و مطالب مهم آن را به‌صورت جمله یا گزاره خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: هویت، هویت فردی و اجتماعی، ویژگی‌های اکتسابی و انتسابی، ابعاد هویت (جسمانی، نفسانی، اجتماعی)، تعامل و تناسب ابعاد هویت، خودآگاهی و ناخودآگاهی.

- پاسخ به پرسش «کیستی؟» هویت فرد را می‌سازد و با احساس مثبت یا منفی همراه است.
- هویت فرد ویژگی‌های انتسابی و اکتسابی، ثابت و متغیر، فردی و اجتماعی دارد.
- ابعاد هویت (جسمانی، نفسانی و اجتماعی) از هم جدا نیستند و بر یکدیگر اثر می‌گذارند.
- هویت اجتماعی هر فرد درون جهان اجتماعی و بر اساس عقاید و ارزش‌های آن شکل می‌گیرد.
- هر جهان اجتماعی با نوع خاصی از هویت اخلاقی و روانی افراد سازگار است.
- بخشی از هویت آگاهانه و بخشی ناخودآگاه است و امکان خطا در شناخت هویت وجود دارد.

۱۲ صفحه ۷۵ موقعیت یادگیری

در یک کندوی زنبور عسل چندین گروه زنبور وجود دارد. هر گروه به صورت غریزی وظایف خود را انجام می‌دهد. آیا انسان‌ها نیز به صورت غریزی فعالیت‌های گروهی و جمعی خود را انجام می‌دهند؟ به نظر شما، انسان‌ها چگونه به جایگاه اجتماعی خود پی می‌برند و هویت اجتماعی افراد چگونه شکل می‌گیرد؟

1. خیر. انسان برخلاف زنبور عسل، به صورت غریزی نمی‌داند چه موقعیتی در جهان اجتماعی دارد و چه وظایفی بر عهده‌ی اوست؛ باید این‌ها را بیاموزد.
2. انسان‌ها از طریق جامعه‌پذیری (آموزش در خانواده، مدرسه، رسانه‌ها و...) به جایگاه خود پی می‌برند، حقوق و تکالیف خود را یاد می‌گیرند و با عمل به آنها هویت اجتماعی خود را شکل می‌دهند.

۱۳ صفحه ۷۵ تأمل کنید

این جوجه‌تیغی‌ها که در جاده‌ها رفت‌وآمد می‌کنند، مطابق غریزه هنگام ترس به صورت یک گلوله‌ی تیغی درمی‌آیند و اتومبیل‌ها آنها را له می‌کنند. جوجه‌تیغی‌ها قادر نیستند خود و دیگران را از خطر آگاه سازند. چرا؟ به نظر شما چه عاملی در زندگی انسان‌ها این خلأ را پر می‌کند؟

رفتار جوجه‌تیغی غریزی است و غریزه قابل دست‌کاری و تغییر نیست؛ پس جوجه‌تیغی نمی‌تواند رفتار خود را با شرایط جدید (جاده و اتومبیل) تطبیق دهد و تجربه‌اش را به دیگران منتقل کند. در زندگی انسان‌ها «آگاهی و اراده» و «فرهنگ» این خلأ را پر می‌کند؛ انسان با جامعه‌پذیری، تجربه‌ها و آگاهی‌های گذشتگان را می‌آموزد و می‌تواند رفتار خود را تغییر دهد.

۱۴ صفحه ۷۶ تأمل کنید

در مورد فرایند صدور شناسنامه برای نوزادان و نهادها و سازمان‌های مرتبط با آن چیزی می‌دانید؟

پس از تولد نوزاد، والدین با مدارک شناسایی خود (شناسنامه و کارت ملی) و گواهی تولد (که توسط بیمارستان یا مرکز بهداشت صادر می‌شود) به اداره‌ی ثبت احوال مراجعه می‌کنند. ثبت احوال با ثبت مشخصات نوزاد (نام، تاریخ و محل تولد، نام والدین) برای او شناسنامه صادر می‌کند. با این کار جهان اجتماعی نوزاد را به عنوان یکی از اعضای خود به رسمیت می‌شناسد. نهادهایی مانند ثبت احوال، وزارت بهداشت و درمان (بیمارستان‌ها)، خانواده و دولت در این فرایند نقش دارند.

۱۵ صفحه ۷۷ پاسخ دهید

آیا جامعه‌پذیری در جوامع مختلف، شیوه‌ی واحد و ثابتی دارد؟ توضیح دهید.

خیر. جهان‌های اجتماعی مختلف، عقاید، ارزش‌ها و شیوه‌ی زندگی گوناگونی دارند؛ پس آنچه به افراد آموزش می‌دهند و روش آموزش آنها یکسان نیست. برای مثال در جامعه‌ی اسلامی به فرزندان توحید، تقوا و عدالت آموزش داده می‌شود و در جامعه‌ی قبیله‌ای بر وفاداری به قبیله تأکید می‌شود. همچنین جامعه‌پذیری رسمی (مدرسه) و غیررسمی (خانواده و همسالان) در جوامع مختلف و در زمان‌های مختلف متفاوت است.

۱۶ صفحه ۷۸ نمونه بیاورید

آیا می‌توانید نمونه‌هایی از کژروی اجتماعی را نام ببرید؟

- دزدی، رشوه‌گیری و رشوه‌دادن، دروغ‌گویی و تقلب در امتحان.
- نادیده گرفتن قوانین راهنمایی و رانندگی و رانندگی خطرناک.
- اعتیاد به مواد مخدر، سیگار و قلیان.
- بی‌احترامی به والدین و معلمان، پرخاشگری و خشونت.
- اختلاس و فرار مالیاتی.

هر کنشی که برخلاف عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه باشد، کژروی اجتماعی است.

۱۷ صفحه ۷۹ نمونه بیاورید

نمونه‌هایی از روش‌های مذکور (تبلیغ و اقناع، تشویق و پاداش، تنبیه و مجازات) را در مدرسه‌ی خود بیابید.

روش	نمونه در مدرسه
تبلیغ و اقناع	سخنرانی صبحگاه، پوسترهای دیواری و برنامه‌های پرورشی درباره‌ی اهمیت نظم، حجاب، درس خواندن و رعایت مقررات؛ جلسه‌ی مشاوره با دانش‌آموز
تشویق و پاداش	آفرین معلم، دادن نمره‌ی بیشتر، لوح تقدیر و جایزه برای دانش‌آموز نمونه یا برتر، تشویق دانش‌آموزان کوشا در جمع
تنبیه و مجازات	تذکر، کسر نمره‌ی انضباطی، احضار ولی، دادن تکلیف اضافی، محرومیت از برخی فعالیت‌ها برای دانش‌آموز متخلف

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت

۱۸ صفحه ۷۹ بخوانیم و بدانیم

کدام یک از روش‌های کنترل اجتماعی مناسب‌ترند؟

هر کدام از روش‌ها (اقناع، تشویق و پاداش، تنبیه و مجازات) مزایا و معایبی دارند و ممکن است در عمل به موفقیت یا شکست برسند. تحقیقات نشان می‌دهد والدین موفق‌تر آنهایی هستند که متناسب با رفتار خوب و بد فرزندان، از این روش‌ها به‌درستی و به‌جا استفاده می‌کنند. بنابراین روش مناسب بسته به موقعیت و رفتار فرد انتخاب می‌شود. اقناع نیز، چون فرهنگ را در درون افراد جای می‌دهد، ماندگاری بیشتری دارد.

۱۹ صفحه ۸۰ گفت‌وگو کنید

امر به معروف و نهی از منکر در چه مواقعی مسئولیتی همگانی و در چه مواقعی وظیفه‌ی نهادها و سازمان‌های رسمی است؟

- **مسئولیت همگانی:** در مواردی مانند تذکر دوستانه و مهربانانه به همسایه، دوست و اعضای خانواده، یادآوری رعایت ادب، حجاب و نظافت و دعوت به خیر؛ که از عهده‌ی همه‌ی افراد جامعه برمی‌آید و ابزار آن زبان و تذکر است.
- **وظیفه‌ی نهادهای رسمی:** در مواردی مانند مقابله با قاچاق، احتکار، رشوه، تخلفات رانندگی و جرایمی که نیازمند اِعمال قدرت و مجازات قانونی است؛ توسط پلیس، دادگاه، سازمان‌های نظارتی و دولت انجام می‌شود.

۲۰ صفحه ۸۰ گفت‌وگو کنید

جامعه برای حفظ سلامت عمومی به پزشکان نیازمند است. تحصیل در رشته‌ی پزشکی، کاری دشوار است. به نظر شما در جامعه برای جذب افراد به رشته‌ی پزشکی چه کارهایی انجام می‌شود؟ رشته‌ی پزشکی در کشور ما از این جهت چه وضعیتی دارد؟

جامعه با روش‌های تبلیغ و اقناع (ترویج اهمیت خدمت به بیماران و احترام به پزشکان)، تشویق و پاداش (منزلت اجتماعی و درآمد بالا، ورود به دانشگاه‌های معتبر، بورسیه و امکانات آموزشی) و حمایت‌های رسمی افراد را به این رشته جذب می‌کند. در کشور ما نیز پزشکی از رشته‌های پرطرفدار و پراعتبار است؛ رقابت برای ورود به آن بسیار زیاد است و پزشکان از منزلت اجتماعی و اقتصادی بالایی برخوردارند.

۲۱ صفحه ۸۰ گفت‌وگو کنید

برخی پزشکان ممکن است برخلاف هنجارهای پذیرفته‌شده عمل کنند. برخی کژروی‌های پزشکی را نام ببرید و راه‌ها و شیوه‌های پیشگیری و کنترل آن را بیان کنید.

نمونه‌ها: دریافت مبالغ بیش از تعرفه، تجویز غیرضروری دارو و آزمایش، پرداخت یا دریافت زیرمیزی، افشای اسرار بیمار، سهل‌انگاری در درمان و رفتار نامناسب با بیمار.

پیشگیری و کنترل: آموزش اخلاق پزشکی و منشور اخلاقی پزشکان (جامعه‌پذیری و اقناع)، نظارت سازمان نظام پزشکی و وزارت بهداشت، تشویق و تقدیر از پزشکان نمونه و در صورت تخلف مجازات‌هایی مانند توبیخ، جریمه، تعلیق یا لغو پروانه‌ی پزشکی و پیگیری قضایی، و آگاهی‌بخشی به مردم برای شکایت از تخلفات.

۲۲ صفحه ۸۱ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس نهم را بنویسید و مطالب مهم آن را خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: تداوم (بازتولید) هویت اجتماعی، جامعه‌پذیری، کنترل اجتماعی، کژروی اجتماعی، تبلیغ و اقناع، تشویق و پاداش، تنبیه و مجازات، امر به معروف و نهی از منکر.

- انسان به صورت غریزی جایگاه و وظایف خود را نمی‌داند؛ آنها را از طریق جامعه‌پذیری می‌آموزد.
- جامعه‌پذیری فرایندی است که فرد برای مشارکت در زندگی اجتماعی می‌پیماید (خانواده، مدرسه، همبازی‌ها، رسانه‌ها و...).
- برخی افراد جامعه‌پذیر نمی‌شوند و کژروی اجتماعی (کنش برخلاف عقاید، ارزش‌ها و هنجارها) انجام می‌دهند.
- جامعه برای کنترل کژروی‌ها از تبلیغ و اقناع، تشویق و پاداش، تنبیه و مجازات استفاده می‌کند.
- بازتولید هویت اجتماعی از طریق جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی انجام می‌شود.
- در جهان اسلام امر به معروف و نهی از منکر نقش مهمی در جامعه‌پذیری و کنترل اجتماعی دارد.

۲۳ صفحه ۸۲ موقعیت یادگیری

موضوع «در آینده می‌خواهید چه‌کاره شوید؟» چه اهمیتی دارد که برخی معلمان نگارش اصرار دارند دانش‌آموزان درباره‌ی آن مطلب بنویسند؟ آیا منظور، صرفاً پرسش از شغل آینده‌ی آنهاست؟ شما چه برداشتی از این پرسش دارید و چگونه به آن پاسخ می‌دهید؟

منظور فقط شغل نیست؛ این پرسش در واقع درباره‌ی «هویت اجتماعی» و «موقعیت اجتماعی» آینده‌ی فرد است؛ یعنی می‌خواهد بداند در آینده در چه جایگاه و نقشی، چه ویژگی‌های اخلاقی و چه نسبتی با خانواده و جامعه خواهد داشت. نوشتن درباره‌ی آن دانش‌آموز را به فکر برنامه‌ریزی برای هویت اکتسابی خود وامی‌دارد.

نمونه‌ی پاسخ: «می‌خواهم انسانی مؤمن، دانا و مفید برای جامعه‌ام باشم؛ در رشته‌ای که به آن علاقه دارم (مثلاً معلمی یا پزشکی) تحصیل کنم و با تلاش و تقوا، هم برای خانواده‌ام باقیات صالحات باشم و هم به آبادانی کشورم کمک کنم.»

۲۴ صفحه ۸۳ نمونه بیاورید

آیا می‌توانید برای هر یک از انواع تحرک اجتماعی نمونه‌های دیگری مثال بزنید؟

- **صعودی:** دانش‌آموزی که با تلاش به رتبه‌ی برتر و دانشگاه می‌رسد و پزشک می‌شود؛ معلمی که مدیر مدرسه می‌شود؛ سرباز که به درجه‌ی افسری می‌رسد.
- **نزولی:** مدیری که از مدیریت برکنار می‌شود؛ تاجری که ورشکست می‌شود؛ ورزشکار قهرمانی که به دلیل تخلف از ورزش محروم می‌شود.
- **افقی:** معلمی که از یک مدرسه به مدرسه‌ی دیگر منتقل می‌شود؛ کارمندی که از یک اداره به اداره‌ی دیگر با همان مرتبه می‌رود؛ شغل تغییر می‌کند ولی موقعیت اجتماعی همان است.

۲۵ صفحه ۸۳ تأمل کنید

آیا می‌توانید به ملاک‌های دیگری که موقعیت اجتماعی افراد به آنها بستگی دارد (غیر از شغل) اشاره کنید؟

موقعیت اجتماعی افراد صرفاً تابع شغلشان نیست؛ علم و دانش، ایمان و تقوا، هنر، اخلاق و رفتار نیکو، ثروت، قدرت، خدمت به مردم، تخصص و مهارت، اصالت و تبار خانوادگی و محبوبیت میان مردم نیز در جایگاه اجتماعی افراد مؤثرند.

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت

۲۶ صفحه ۸۴ نمونه بیاورید

نمونه‌هایی از تحرک اجتماعی درون‌نسلی و میان‌نسلی را بیان کنید.

- **درون‌نسلی (تغییر موقعیت یک فرد در طول زندگی خودش):** کارمندی که ابتدا کارمند عادی بود و پس از سال‌ها به مدیرکلی رسید؛ شاگرد مغازه‌ای که پس از سال‌ها صاحب کارخانه شد.
- **میان‌نسلی (تغییر موقعیت یک فرد نسبت به والدینش):** پدر کارگر ساده‌ای است ولی فرزندش با تحصیل پزشک می‌شود (صعودی)؛ یا پدر مدیر ثروتمندی است ولی فرزند او به شغل ساده‌ای مشغول است (نزولی).

۲۷ صفحه ۸۴ تأمل کنید

هر جامعه‌ای برخی هویت‌ها را می‌پذیرد و برخی را منع می‌کند. آیا می‌توانید مواردی را مثال بزنید؟

- جامعه‌ی اسلامی هویت‌هایی مانند رباخوار، محتکر و قاچاقچی را نمی‌پذیرد، ولی هویت‌های عالم، معلم، پزشک متعهد و زارع را تشویق می‌کند.
- جامعه‌ی آپارتاید فقط برای یک نژاد امکان تحرک صعودی را فراهم می‌کرد و هویت سیاهان را پست می‌شمرد.
- جوامع سکوالر هویت دینی و معنوی (مانند محجبه بودن در مدرسه) را در عرصه‌ی اجتماعی نمی‌پذیرند.
- جامعه‌ی سرمایه‌داری هویت‌های اقتصادی (سرمایه‌دار و ثروتمند) را ارج می‌نهد و نگاه خوبی به افراد فقیر ندارد.

۲۸ صفحه ۸۵ تأمل کنید

درباره‌ی جامعه‌ی آپارتاید (جدانژادی) چه می‌دانید؟

آپارتاید نظام تبعیض نژادی رسمی در آفریقای جنوبی بود (از دهه‌ی ۱۹۴۰ تا اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ میلادی). در این نظام، سفیدپوستان صاحب همه‌ی امتیازها بودند و سیاه‌پوستان و رنگین‌پوستان از حق رأی، تحصیل، اشتغال، سکونت در محله‌های خاص و ازدواج با سفیدپوستان محروم بودند. بنابراین موقعیت اجتماعی افراد بر اساس ویژگی انتسابی (نژاد) تعیین می‌شد و راه تحرک اجتماعی صعودی برای سیاه‌پوستان بسته بود (انسداد اجتماعی). این نظام با مبارزات مردمی به رهبری افرادی مانند نلسون ماندلا سرانجام برچیده شد.

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت

۲۹ صفحه ۸۶ تأمل کنید

اکثریت مردم الجزایر در سال ۱۹۹۱ میلادی به حاکمیت اسلامی رأی دادند، اما کودتای نظامی مانع از اجرای نتایج انتخابات شد. رئیس‌جمهور وقت آمریکا در دفاع از این کودتا گفت که مردم الجزایر نیاز به «دموکراسی کنترل‌شده» دارند. از گفته‌ی رئیس‌جمهور آمریکا چه می‌فهمید؟

از این گفته می‌فهمیم که در جهان سکوالر و دنیوی، «دموکراسی» تا زمانی پذیرفته است که نتیجه‌ی آن با عقاید و ارزش‌های دنیوی (سکولار) سازگار باشد. اگر مردم هویتی دینی و معنوی را انتخاب کنند، این هویت‌ها پذیرفته نمی‌شوند و برای جلوگیری از آن، حتی دموکراسی «کنترل» می‌شود. یعنی شعار آزادی و حاکمیت مردم به معنای آن نیست که هر نوع تغییر هویتی اجازه داشته باشد؛ بلکه فقط تغییرات در چارچوب ارزش‌های جهان سکوالر مجاز است. این تناقض نشان می‌دهد که جهان سکوالر امکان رأی دادن به قوانین الهی را نمی‌پذیرد.

۳۰ صفحه ۸۷ استدلال کنید

آیا هر نوع ابداع و نوآوری یا هر نوع مواجهه با جهان‌های اجتماعی دیگر، به تعارضات فرهنگی منجر می‌شود؟ برای هر مورد نمونه‌هایی ذکر کنید.

خیر. تغییرات هویتی که در چارچوب عقاید و ارزش‌های جهان اجتماعی باشد با هویت آن جهان سازگار است و مورد تشویق قرار می‌گیرد؛ تعارض فرهنگی فقط وقتی پدید می‌آید که تغییر بیرون از مرزهای مقبول جهان اجتماعی باشد و شیوه‌هایی از زندگی را به دنبال بیاورد که با عقاید و ارزش‌ها در تقابل است.

- **نوآوری بدون تعارض:** پیشرفت در سلول‌های بنیادی در پژوهشگاه رویان، فناوری نانو و اختراعات علمی که در خدمت ارزش‌ها و رفاه جامعه است. همچنین اخذ دانش‌های عقلی و علمی یونان و روم توسط مسلمانان.
- **نوآوری یا مواجهه‌ی همراه با تعارض:** رواج مدل‌های زندگی غربی مانند زندگی مشترک بدون ازدواج، یا الگوبرداری بدون گزینش از جهان غرب، و ابداعاتی که با ارزش‌های بنیادین جامعه ناسازگارند.

۳۱ صفحه ۸۸ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس دهم را بنویسید و مطالب مهم آن را خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: موقعیت اجتماعی، تحرک اجتماعی (صعودی، نزولی، افقی؛ درون‌نسلی و میان‌نسلی)، انسداد اجتماعی، تعارض فرهنگی.

- جابه‌جایی افراد از یک موقعیت اجتماعی به موقعیت دیگر را تحرک اجتماعی می‌گویند.

- تحرک اجتماعی سه نوع صعودی، نزولی و افقی دارد و می‌تواند درون یک نسل یا میان دو نسل رخ دهد.
- هر جهان اجتماعی به تناسب عقاید و ارزش‌های خود برخی تغییرات هویتی را تشویق و برخی را منع می‌کند.
- بسته بودن راه تحرک صعودی را انسداد اجتماعی می‌گویند.
- اگر تغییرات هویتی از مرزهای ارزش‌های جهان اجتماعی فراتر رود، تعارض فرهنگی پدید می‌آید.
- تعارض فرهنگی ممکن است علل درونی (نوآوری‌ها) یا علل بیرونی (تأثیر از جهان‌های دیگر) داشته باشد.

۳۲ صفحه ۸۹ **موقعیت یادگیری**

منظور از هویت جهان اجتماعی چیست و چه تفاوتی با هویت اجتماعی افراد دارد؟

هویت فرهنگی جهان اجتماعی چیست؟

1. هویت اجتماعی افراد محصول عضویت گروهی آنهاست (مثلاً دانش‌آموز بودن یا شهری و روستایی بودن)، اما جهان اجتماعی نیز هویت خاصی دارد که پاسخ به پرسش «کیستی؟» دربارهٔ خود جهان اجتماعی است. هویت جهان اجتماعی گسترده‌تر است و هویت اجتماعی افراد در پرتو آن شکل می‌گیرد.
2. هویت فرهنگی جهان اجتماعی همان هویتی است که بر اساس عقاید و ارزش‌های اجتماعی آن جهان شکل می‌گیرد و هنگامی محقق می‌شود که در میان مردم عقاید و ارزش‌های مشترکی پدید آید و به رسمیت شناخته شود.

۳۳ صفحه ۹۰ **تأمل کنید**

هویت فرهنگی جهان اجتماعی چه رابطه‌ای با هویت اجتماعی افراد دارد؟ آیا این دو می‌توانند مستقل از یکدیگر وجود داشته باشند؟ برای پاسخ، از نمونه‌ی زیر کمک بگیرید.

این دو مستقل از هم نیستند و رابطه‌ای دوسویه دارند. هویت فرهنگی جهان اجتماعی فرصت شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی (خانوادگی، شغلی و...) متناسب با خود را فراهم می‌کند و در برابر هویت‌هایی که با عقاید و ارزش‌هایش ناسازگارند مقاومت می‌کند. از طرف دیگر هویت فرهنگی تا زمانی دوام می‌آورد که افراد و گروه‌ها عقاید و ارزش‌های آن را بپذیرند و بر اساس آن عمل کنند.

در نمونه‌ی خانواده: در هر جهان اجتماعی هر شکلی از زندگی «خانواده» نامیده نمی‌شود، بلکه تنها شکلی پذیرفته است که با عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای نهاد خانواده سازگار باشد. در مقابل، نهاد خانواده نیز تا وقتی دوام می‌آورد که گروه‌های خانوادگی عقاید، ارزش‌ها و هنجارهای آن را بپذیرند و عمل کنند. زنجیره: هویت خانوادگی افراد ↔ خانواده‌ها ↔ نهاد خانواده ↔ هویت فرهنگی جهان اجتماعی.

۳۴ صفحه ۹۱ موقعیت یادگیری

به نظر شما جهان اجتماعی چگونه دچار تحولات فرهنگی می‌شود؟
آیا هر تعارض فرهنگی به تحول هویت فرهنگی جهان اجتماعی می‌انجامد؟

1. تغییراتی که هویت جهان اجتماعی را متحول و آن را به جهان اجتماعی دیگری تبدیل می‌کنند، تحول فرهنگی نام دارند. این تحول معمولاً ناگهانی نیست و مسیری تدریجی دارد (همانند بیماری‌ها که معمولاً در طول زمان به مرگ می‌انجامند): تعارض فرهنگی ← تزلزل فرهنگی ← بحران هویت ← تحول فرهنگی.
2. خیر. هر تعارض فرهنگی به تحول نمی‌انجامد؛ مانند بیماری که همیشه به مرگ ختم نمی‌شود، ممکن است جهان اجتماعی آن را کنترل و برطرف کند. اما اگر تعارض ادامه یابد و جهان اجتماعی نتواند کنش‌ها را بر اساس فرهنگ خود سامان دهد، به تزلزل فرهنگی و در ادامه به بحران هویت و تحول فرهنگی می‌رسد.

۳۵ صفحه ۹۲ موقعیت یادگیری

تحولات فرهنگی می‌تواند مثبت یا منفی باشد. آیا راهی برای تشخیص و ارزیابی اینگونه تحولات وجود دارد؟

بله، ملاک ارزیابی حق یا باطل بودن فرهنگ‌هاست. اگر فرهنگی که گرفتار تزلزل، بحران و تحول می‌شود فرهنگ باطل باشد و جهت تغییر به سوی فرهنگ حق باشد، تحول فرهنگی مثبت است؛ اما اگر فرهنگ حقی اعتبار اجتماعی‌اش را از دست بدهد و جهت تغییر به سوی فرهنگ باطل باشد، تحول فرهنگی منفی است. مثال: تحول جامعه‌ی جاهلی به جامعه‌ی نبوی، تحولی مثبت و تحول جامعه‌ی نبوی به جامعه‌ی اموی، تحولی منفی بود.

۳۶ صفحه ۹۳ موقعیت یادگیری

درباره‌ی جهان‌های اجتماعی که فرهنگ دنیاگریز دارند، چه می‌دانید؟

در جهان‌های اجتماعی دنیاگریز (مانند برخی آیین‌های رهبانی و ریاضت‌کشی هندی)، فرهنگ به‌جای پاسخ به نیازهای طبیعی و جسمانی انسان، دنیا و زندگی اجتماعی را رها می‌کند و بر ریاضت، گوشه‌نشینی و چشم‌پوشی از دنیا (راهبه‌ها در صومعه، مرتاض‌ها) تأکید دارد. چنین جهانی از پاسخگویی به نیازهای طبیعی و جسمانی انسان‌ها بازمی‌ماند و دچار کاستی و بن‌بست درونی می‌شود؛ این کاستی‌ها از علل درونی تحولات فرهنگی‌اند. (به همین ترتیب جهان‌های اجتماعی که به نیازهای معنوی و روحی پاسخ نمی‌دهند نیز با یأس، ناامیدی و خودکشی روبه‌رو می‌شوند.)

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت

۳۷ صفحه ۹۴ تحلیل کنید

با هویت اجتماعی افراد و هویت فرهنگی جهان اجتماعی آشنا شدید. آیا هر نوع بحران هویت اجتماعی، به بحران هویت فرهنگی منجر می‌شود؟ در چه صورتی بحران هویت در سطح افراد، به بحران هویت در سطح جهان اجتماعی می‌انجامد؟

مثلاً ممکن است در ایران برخی افراد یا خانواده‌ها دچار بحران هویت باشند؛ ولی نهاد خانواده دچار بحران هویت نباشد. در چه صورتی بحران هویت افراد و خانواده‌ها به بحران هویت در نهاد خانواده منجر می‌شود؟

خیر؛ هر بحران هویت فردی به بحران هویت فرهنگی جهان اجتماعی نمی‌انجامد. هویت فرهنگی جهان اجتماعی گسترده‌تر از هویت افراد است و تا زمانی که عقاید و ارزش‌های آن نزد اعضای جامعه مهم و پذیرفته باشد، با بحران‌های فردی یا خانوادگی محدود دوام می‌آورد.

اما اگر بحران هویت در میان بسیاری از افراد و گروه‌ها شایع شود، عقاید و ارزش‌های جهان اجتماعی در نزد اعضا اعتبار خود را از دست بدهد و جهان اجتماعی نتواند از آنها دفاع کند، بحران فردی به بحران هویت فرهنگی تبدیل می‌شود.

در مورد خانواده نیز تا زمانی که نهاد خانواده بتواند از ارزش‌ها و هنجارهایش دفاع کند، بحران برخی خانواده‌ها نهاد را دچار بحران نمی‌کند. اما اگر تأخیر در ازدواج و افزایش طلاق به حدی برسد که بسیاری زندگی مجردی را ترجیح دهند (تزلزل فرهنگی) و بدیل‌هایی مانند زندگی مشترک بدون ازدواج در عرض خانواده شیوع یابد و جهان اجتماعی نتواند از آن دفاع کند، نهاد خانواده دچار بحران هویت می‌شود. تحلیل مشابهی را می‌توان برای گروه‌های تحصیلی، شغلی و ورزشی نیز به کار برد.

۳۸ صفحه ۹۵ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس یازدهم را بنویسید و مطالب مهم آن را خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: هویت فرهنگی جهان اجتماعی، تحول فرهنگی، تزلزل فرهنگی، بحران هویت، علل درونی تحولات فرهنگی.

- هویت فرهنگی جهان اجتماعی بر اساس عقاید و ارزش‌های مشترک شکل می‌گیرد و گسترده‌تر از هویت اجتماعی افراد است.
- هویت اجتماعی افراد در پرتو هویت فرهنگی جهان اجتماعی شکل می‌گیرد و هویت فرهنگی با پذیرش افراد دوام می‌آورد.
- تعارض فرهنگی ← تزلزل فرهنگی ← بحران هویت ← تحول فرهنگی (تبدیل یک جهان اجتماعی به جهان دیگر).
- تحول فرهنگی مثبت یا منفی است؛ ملاک آن حق یا باطل بودن فرهنگ‌هاست.

- علل درونی تحولات: نوآوری‌ها و ابداعات اعضا و کاستی‌ها و بن‌بست‌های هویت فرهنگی جهان اجتماعی.

۳۹ صفحه ۹۶ موقعیت یادگیری

به نظر شما شکل‌های صحیح و مفید یا غلط و مضر ارتباط جهان‌های اجتماعی کدام‌اند؟

- **شکل صحیح و مفید:** تعامل و داد و ستد با حفظ عقاید، آرمان‌ها و ارزش‌های خود؛ گرفتن عناصر سازگار در سطح هنجارها و شیوه‌ی زندگی و بازسازی آنها در صورت لزوم. این شکل زمینه‌ی گسترش و پیشرفت جهان اجتماعی را فراهم می‌کند (مانند تعامل جهان اسلام با دانش‌های یونان و روم).
- **شکل غلط و مضر:** داد و ستد بدون پافشاری بر عقاید و ارزش‌های خود که به لایه‌های عمیق سرایت می‌کند و به تحول هویتی یا خودباختگی فرهنگی می‌انجامد؛ یعنی تقلید بدون تحقیق و گزینش، مانند غرب‌زدگی.

۴۰ صفحه ۹۸ موقعیت یادگیری

آیا می‌دانید جهان غرب در قرون وسطی، چه بخش‌هایی از فرهنگ اسلامی را پذیرفت و چه بخش‌هایی از آن را قبول نکرد؟ آیا عقاید و ارزش‌های جهان اسلام را اخذ کرد یا در لایه‌های دیگری دست به انتخاب زد؟

جهان غرب در جنگ‌های صلیبی و پس از آن، با فرهنگ اسلامی روبه‌رو شد و بخش‌هایی از لایه‌های آن را، یعنی علوم و دانش‌های مسلمانان (فلسفه، پزشکی، ریاضیات، نجوم و روش‌های علمی) و آثار علمای مسلمان را ترجمه و اخذ کرد (مانند ترجمه‌ی آثار ابن‌سینا، ابن‌رشد، ابن‌عربی)؛ اما عقاید و ارزش‌های توحیدی اسلام را نپذیرفت و به آن ملحق نشد. این جهان بعد از آن با عبور از عقاید و ارزش‌های مسیحیت قرون وسطی به عقاید و ارزش‌های دنیوی و سکولار روی آورد و هویت جدیدی یافت.

۴۱ صفحه ۹۹ تبیین کنید

غرب‌زدگی جوامع غیرغربی مهم‌ترین مانع تعامل آنها با جهان غرب است. به نظر شما این جوامع برای دستیابی به تعامل با جهان غرب باید چه مسیری را بپیمایند؟

برای تعامل درست با جهان غرب باید از خودباختگی فرهنگی (غرب‌زدگی) خارج شد. این جوامع باید:

- هویت فرهنگی، تاریخی و دینی خود را بشناسند و بر عقاید و ارزش‌های خود پافشاری کنند و از مرعوب شدن در برابر قدرت اقتصادی و سیاسی غرب بپرهیزند.
- به‌صورت فعال و خلاق، بر اساس نیازها و مسائل خود، با غرب روبه‌رو شوند و عناصر فرهنگی را با تحقیق و گزینش (نه تقلید) بگیرند.

- عناصر سازگار با هویت خود را (مانند دانش و فناوری) بگیرند و در صورت نیاز بازسازی کنند، همان‌گونه که جهان اسلام با فرهنگ یونان و روم چنین کرد.

۴۲ صفحه ۹۹ پیشنهاد دهید

فضای مجازی چه فرصت‌ها و تنگناهایی برای ساماندهی معقول این منازعه‌ی هویتی دارد؟ ما برای پاسداری از هویت فرهنگی خود چه ظرفیت‌هایی داریم؟ برای حفظ و بسط هویت فرهنگی خودمان در سطح فردی و اجتماعی (محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی) چه تکالیفی داریم؟ شما چه پیشنهاداتی دارید؟

- **فرصت‌ها:** امکان معرفی و گسترش فرهنگ ایرانی ـ اسلامی به همه‌ی جهان با هزینه‌ی کم، دسترسی همگانی به محتوا، امکان نقد و پاسخ به شبهات و تعامل با ملت‌های دیگر.
- **تنگناها:** دسترسی همزمان به عقاید و ارزش‌های دنیوی و اسطوره‌ای با کمیت و کیفیت نابرابر، سرایت تعامل فرهنگی از هنجارها به عمق عقاید و ارزش‌ها، و آسیب‌پذیری نوجوانان.
- **ظرفیت‌ها:** میراث غنی دینی، زبان فارسی، ادبیات و هنر ایرانی ـ اسلامی، نیروی انسانی جوان و نخبه، نهاد خانواده و مدرسه.
- **تکالیف و پیشنهادها:** تولید محتوای باکیفیت و جذاب فارسی و بین‌المللی، رسانه‌سواد شدن (گزینش و نقد)، ساخت و حمایت از رسانه‌های بومی، آموزش هویت دینی و ملی در خانواده و مدرسه و همکاری با دیگر کشورهای اسلامی.

۴۳ صفحه ۱۰۰ موقعیت یادگیری

جهان اجتماعی چگونه از خود بیگانه می‌شود؟ از خودبیگانگی فرهنگی به چه معناست؟

«از خودبیگانگی» یعنی بیگانه شدن انسان با خودش؛ این وضعیت برای جهان‌های اجتماعی نیز ممکن است و از خودبیگانگی فرهنگی نام دارد که دو معنا دارد: (۱) **از خودبیگانگی تاریخی:** جهان اجتماعی فرهنگ تاریخی خود را فراموش کند (مانند جوامع خودباخته که در مواجهه با فرهنگ دیگر هویت خود را از یاد می‌برند)؛ (۲) **از خودبیگانگی حقیقی (فطری):** عقاید و ارزش‌های جهان اجتماعی مانع آشنایی اعضا با حقیقت انسان و جهان شود (مانند جهان‌های مشرکانه و سکولار).

۴۴ صفحه ۱۰۱ تحلیل کنید

از خودبیگانگی تاریخی و حقیقی چه ارتباطی با هم دارند؟ آیا اگر جهان اجتماعی به یکی از معانی از خودبیگانگی دچار شود، ناگزیر به دیگری هم مبتلا می‌شود؟ یا ممکن است جامعه‌ای در یک معنا از خودبیگانه نباشد، ولی در معنای دیگر، از خود بیگانه باشد؟

این دو معنا از هم مستقل‌اند و ناگزیر همراه هم نیستند؛ پس ممکن است جامعه‌ای در یک معنا از خود بیگانه نباشد و در معنای دیگر باشد:

- جامعه‌ای که واقعیت‌ها و آرمان‌های تاریخی خود را فراموش نکرده و به آنها تعلق خاطر دارد، هویت تاریخی دارد؛ ولی اگر آن آرمان‌ها و ارزش‌ها مطابق حق و فطرت نباشند (مثلاً جامعه‌ی سنتی مشرکانه)، از خودبیگانگی حقیقی دارد.
- جامعه‌ای که بر اساس عقاید حق شکل گرفته (هویت حقیقی دارد) اگر تاریخ و فرهنگ خود را فراموش کند و مرعوب فرهنگ دیگر شود (مانند برخی جوامع اسلامی غرب‌زده) دچار از خودبیگانگی تاریخی است.
- جهان اجتماعی ای که هم هویت تاریخی دارد و هم عقاید و آرمان‌هایش حق است، دارای هویت حقیقی و تاریخی است.

۴۵ صفحه ۱۰۲ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس دوازدهم را بنویسید و مطالب مهم آن را خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: علل بیرونی تحولات فرهنگی، تعامل جهان‌های اجتماعی، خودباختگی فرهنگی، غرب‌زدگی، از خودبیگانگی فرهنگی (تاریخی و حقیقی).

- ارتباط جهان‌های اجتماعی اگر با حفظ عقاید و ارزش‌ها باشد و در سطح هنجارها و شیوه‌ی زندگی عناصری گرفته شود، به گسترش و پیشرفت می‌انجامد.
- پافشاری نکردن بر عقاید و ارزش‌ها، تحول هویتی و پیوستن به جهان اجتماعی دیگر را در پی دارد (مانند مصر و ایران در تعامل با اسلام).
- خودباختگی فرهنگی یعنی مبهوت و مقهور شدن در برابر جهان دیگر و تقلید بدون گزینش؛ خودباختگی جوامع غیرغربی در برابر غرب، غرب‌زدگی نام دارد.
- از خودبیگانگی فرهنگی دو نوع است: تاریخی و حقیقی (فطری).
- تنها جهان اجتماعی توحیدی انسان را با حقیقت خود و جهان آشنا می‌کند.

۴۶ صفحه ۱۰۳ تحلیل کنید

ایران و ایرانی با چه ویژگی‌هایی شناخته می‌شود؟ اسلام چه تأثیری در هویت ایرانی داشته است؟

فردوسی در این ابیات چه تصویری از هویت ایرانی ارائه می‌کند؟

ایران با ویژگی‌هایی مانند سرزمین کهن با قدمت بیش از هفت هزار سال، اقوام گوناگون، زبان فارسی، فرهنگ و تمدن غنی، ادب و هنر شناخته می‌شود. اسلام عناصر مشرکانه و اساطیری هویت ایرانی را کنار زد، به آن تفسیری توحیدی داد و ایران را به جهان اسلام ملحق کرد.

فردوسی در این ابیات ایران را سرزمینی ارزشمند می‌داند که ایرانیان برای آن جان‌فشانی می‌کنند: «ایران» را همه‌ی هستی خود می‌داند («چو ایران نباشد تن من مباد»)، ایرانیان را اهل هنر، یکدل، یزدان‌شناس، نیکی‌دوست و بی‌باک از بدی می‌شمارد و دفاع از سرزمین را تا پای جان واجب می‌داند («از آن به که کشور به دشمن دهیم»). یعنی هویت ایرانی، هویتی توحیدی و مرتبط با سرزمین، هنر و شجاعت است.

۴۷ صفحه ۱۰۵ موقعیت یادگیری

جهان اسلام چگونه با این هجمه‌ها (هجوم نظامی و سیاسی اقوام مختلف) مقابله می‌کرد؟

جهان اسلام طی سده‌های مختلف یا مانند جنگ‌های صلیبی به دفع مهاجمان پرداخت، یا مانند حمله‌ی مغول، مهاجمان را درون خود جذب و هضم کرد. اما برخورد جهان غرب با جهان اسلام تجربه‌ای جدید است که هنوز به پایان نرسیده است؛ قدرت سیاسی و نظامی غرب بخشی از ذهنیت مسلمانان را دچار خودباختگی فرهنگی کرد و تصویر مستشرقان از هویت جهان اسلام را در جوامع اسلامی رواج داد.

ایران توشه
توشه ای برای موفقیت

۴۸ صفحه ۱۰۶ تحقیق کنید

آیا نویسندگان کتاب‌های «غرب‌زدگی»، «بازگشت به خویشتن»، «خدمات متقابل اسلام و ایران» و «فطرت» را می‌شناسید؟ درباره‌ی این آثار و نویسندگان آنها تحقیق کنید.

کتاب	نویسنده	معرفی کوتاه
غرب‌زدگی	جلال آل‌احمد (نویسنده و اندیشمند ایرانی، ۱۳۰۲ تا ۱۳۴۸)	نقد رویکرد تقلیدی و بی‌گزینش جامعه‌ی ایران به فرهنگ و تمدن غرب؛ نویسنده غرب‌زدگی را «بیماری» ای می‌داند که ماشین‌پرستی و از دست رفتن هویت بومی را به همراه دارد.
بازگشت به خویشتن	دکتر علی شریعتی (جامعه‌شناس و اندیشمند، ۱۳۱۲ تا ۱۳۵۶)	فراخوان به بازگشت به هویت و فرهنگ اسلامی ـ ایرانی و نقد تقلید از غرب و هویت‌های کاذب.
خدمات متقابل اسلام و ایران	شهید مرتضی مطهری (۱۲۹۸ تا ۱۳۵۸)	بررسی نقش اسلام در تحول فرهنگ ایرانی و نقش ایرانیان در تولید علم، فرهنگ و گسترش اسلام؛ و نشان‌دادن پیوند افتخارآمیز اسلام و ایران.
فطرت	شهید مرتضی مطهری	شرح مفهوم فطرت (بینش‌ها و گرایش‌های الهی انسان مانند حقیقت‌جویی و پرستش) و نقش آن در شناخت و هویت انسان.

این جواب ممکن است دقیق نباشد.

۴۹ صفحه ۱۰۶ موقعیت یادگیری

انقلاب اسلامی ایران چه ارتباطی با هویت ایران و ایرانی دارد؟ و چه تأثیری در احیای هویت جهان اسلام داشته است؟

انقلاب اسلامی حاصل یک سده مقاومت هویت اسلامی ایران در برابر هجوم سیاسی و اقتصادی غرب بود. این انقلاب بازگشت به خویشتن الهی و توحیدی ایران بود؛ نه فقط خویشتن تاریخی و جغرافیایی که با اندیشه‌های دنیوی غربی تفسیر می‌شد. ایران با رهبری امام خمینی و آموزه‌های قرآن و اهل بیت، تاریخ و جغرافیای خود را ذیل آسمان معنوی توحید قرار داد. این انقلاب به اسلام به‌عنوان یک قطب فرهنگی اعتبار تازه‌ای بخشید و جهان اسلام با الهام از آن هویت خود را بیرون از تصاویری که غرب القا می‌کرد جست‌وجو می‌کند.

نشر ایران توشه
توشه ای برای موفقیت

۵۰ صفحه ۱۰۷ موقعیت یادگیری

انقلاب اسلامی چه آثار هویتی‌ای در ایران و جهان به دنبال آورد؟

- **در ایران:** بازگشت به هویت اسلامی و توحیدی؛ قرار گرفتن تاریخ و جغرافیای ایران در ذیل آسمان معنوی توحید؛ دفاع هشت ساله از مرزهای جامعه‌ی ایمانی و مقاومت تا امروز؛ آفرینش هویتی مستقل، فعال و اثرگذار.
- **در جهان:** تبدیل ایران به قلب تپنده‌ی بیداری اسلامی؛ جست‌وجوی جهان اسلام برای هویت خود بیرون از تصاویر غرب؛ ظهور اسلام به‌عنوان یک قطب فرهنگی؛ گشوده شدن افق‌های تازه‌ی معنوی به روی اندیشمندان غرب و بازنگری آنان در نظریه‌ی حتمی بودن سکولاریسم؛ حمایت ایران از مظلومان جهان.

۵۱ صفحه ۱۰۹ تحلیل کنید

حجاب و پوشش به‌عنوان نماد هویت جهان اسلام در صد سال اخیر، فراز و فرودهایی داشته است. در دوران رضاخان حجاب مسئله و معضل درون جامعه‌ی ایران بود و زنان مسلمان اجازه‌ی رعایت ضوابط دینی خود را نداشتند. اینک حجاب مسئله‌ی کشورهای اروپایی شده است و برخی از کشورهای اروپایی از ورود زنان با حجاب به مراکز آموزشی ممانعت می‌کنند. مسئله شدن حجاب در کشورهای اروپایی را با توجه به هویت جهان اسلام تحلیل کنید.

حجاب نماد هویت دینی و معنوی جهان اسلام است. در دوران رضاخان، حکومت وابسته به غرب و دنباله‌رو فرهنگ دنیوی، با کشف حجاب هویت اسلامی جامعه را هدف قرار داد. اکنون جهان غرب که سکولار و دنیوی است و هویت دینی و معنوی نباید در عرصه‌ی اجتماعی بروز داشته باشد، با فعالیت‌هایی که هویت دینی افراد را آشکار می‌کند مخالفت می‌کند (مانند ممنوعیت حجاب در مدارس فرانسه که با شعار «آزادی، برابری و برادری» انقلاب فرانسه نیز در تضاد است).

با بازگشت جهان اسلام به هویت اسلامی (احیای هویت پس از انقلاب اسلامی) و گسترش حجاب در دنیا، این نماد برای غرب که هویت دنیوی دارد تهدیدی برای هویت سکولار تلقی می‌شود؛ بنابراین حجاب به مسئله‌ی هویتی کشورهای اروپایی تبدیل شده است.

۵۲ صفحه ۱۱۰ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس سیزدهم را بنویسید و مطالب مهم آن را خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: هویت ایرانی، هویت اسلامی، هویت انقلابی، زبان فارسی، بُعد جغرافیایی و تاریخی هویت، بازگشت به خویشتن.

- هویت ایرانی پیش از اسلام توحیدی و دینی و در مواردی آمیخته با اساطیر بود و با اسلام تفسیر توحیدی یافت و بخشی از هویت جهان اسلام شد.
- زبان فارسی دومین زبان فرهنگی جهان اسلام است.
- سرزمین (بُعد جغرافیایی) و خاطره‌ی جمعی (بُعد تاریخی) از ابعاد هویت جامعه‌اند.
- برخورد غرب با جهان اسلام باعث خودباختگی بخشی از جوامع اسلامی شد و متفکران ایرانی با آثاری مانند غرب‌زدگی و بازگشت به خویشتن به آن واکنش نشان دادند.
- انقلاب اسلامی بازگشت به خویشتن الهی و توحیدی بود و جهان اسلام را به هویت خود بازگرداند.

۵۳ صفحه ۱۱۱ درس چهاردهم (هویت ایرانی ۲)

این درس را شما با همکاری دبیرتان و با هدایت و نظارت ایشان بنویسید... (اهداف شایستگی‌های درس: خانواده‌ی مطلوب و ویژگی‌های آن، نقش خانواده در هویت‌یابی، حقوق و تکالیف در خانواده، و کارکردهای خانواده به‌ویژه انتقال فرهنگ و پرورش محبت و مودت)

نمونه‌ی خلاصه‌ی درس بر اساس اهداف چاپ‌شده:

- **خانواده‌ی مطلوب:** خانواده‌ای که بر پایه‌ی هویت تاریخی خانواده در ایران (ارزش‌ها و سنت‌های ایرانی ـ اسلامی) و هویت فطری خانواده (مودت و رحمت میان زن و شوهر و فرزندان، آرامش) شکل گرفته باشد.
- **نقش خانواده در هویت‌یابی:** خانواده نخستین و مهم‌ترین محل آشنایی فرد با جهان اجتماعی است؛ و امروزه نهاد خانواده یکی از مهم‌ترین عوامل تمایز جامعه‌ی ما از جوامع غربی است.
- **حقوق و تکالیف:** هر عضو خانواده (پدر، مادر، فرزند) حقوق و تکالیفی دارد و آگاهی از آنها به بهبود عملکرد خانواده کمک می‌کند.
- **کارکردهای خانواده:** تأمین جمعیت و فرزندآوری، انتقال فرهنگ، پرورش محبت و مودت، تأمین آرامش، جامعه‌پذیری و تربیت.

این جواب ممکن است دقیق نباشد.

۵۴ صفحه ۱۱۶ موقعیت یادگیری

بیانات زیر چه رابطه‌ای میان مردم و حاکمان و کارگزاران ترسیم می‌کند؟ «عمّالکم أعمالکم، کما تکونون، یولّی علیکم»؛ «الناس بأمرائهم أشبه منهم بآبائهم».

وجه اشتراک پدیده‌هایی چون شناسنامه، گذرنامه، پرچم، روزها و جشن‌های ملی، مرزهای سیاسی، نیروهای مسلح، قوه‌ی مقننه، قوه‌ی مجریه و... چیست؟

1. این بیانات می‌گویند میان مردم و حاکمان رابطه‌ی تأثیر متقابل و تناسب وجود دارد: حاکمان و کارگزاران نتیجه و آینه‌ی عمل و فرهنگ مردم‌اند و حکومت متناسب با عقاید و ارزش‌ها و رفتار مردم شکل می‌گیرد.
2. همه‌ی این پدیده‌ها نشانی از هویت (سیاسی) جهان اجتماعی دارند؛ هر جهان اجتماعی علاوه بر هویت فرهنگی از هویت سیاسی نیز برخوردار است و نظام سیاسی نشان‌دهنده‌ی آن است.

۵۵ صفحه ۱۱۷ گفت‌وگو کنید

درباره‌ی راه‌های تأثیرگذاری بر اراده‌ی دیگران گفت‌وگو کنید.

- تهدید و ترس (تبعیت با کراهت) مانند مجازات‌ها و محرومیت‌ها؛
- پاداش و تشویق و ایجاد انگیزه‌ی مادی یا معنوی؛
- اقناع، استدلال و آموزش و ایجاد باور و ارزش مشترک (تبعیت با رضایت)؛
- محبوبیت، جاذبه‌ی اخلاقی، الگو بودن و اعتماد (مانند گاندی، رئیس‌علی دلواری و محمد صلاح)؛
- تبلیغ و استفاده از رسانه‌ها و سازمان‌دهی گروه‌ها و نهادها.

۵۶ صفحه ۱۱۸ موقعیت یادگیری

به نظر شما قدرتی که با اکراه طرف مقابل اعمال می‌شود تا چه زمانی می‌تواند تداوم داشته باشد؟

قدرتی که با اکراه، تهدید و ترس اعمال شود مقبولیت ندارد و تا زمانی دوام دارد که ابزار تهدید و ترس وجود داشته باشد. هرگاه توان تهدید کاهش یابد یا ترس از بین برود، مردم از تبعیت سر باز می‌زنند و آن قدرت از بین می‌رود؛ بنابراین قدرتی بی‌دوام است (مانند استالین که در تنهایی جان داد و کسی جرئت نکرد در بزند). اما قدرت همراه با مقبولیت و رضایت، پایدارتر است.

ایران توشه
توشه ای برای موفقیت

۵۷ صفحه ۱۱۹ موقعیت یادگیری

به نظر شما آیا در کشوری که فرهنگ عمومی مردم، فرهنگ دینی باشد، قدرت نامشروع می‌تواند مقبولیت داشته باشد؟

به طور معمول خیر یا بسیار دشوار و ناپایدار؛ زیرا مشروعیت حقیقی بر اساس حکم و قانون الهی است و در جامعه‌ی دینی، مردم ملاک حق و باطل را می‌شناسند و قدرتی که برخلاف عقاید و ارزش‌های دینی اعمال شود با اکراه و نارضایتی مردم روبه‌رو می‌شود. ممکن است برای مدتی با تبلیغات و ایدئولوژی‌های ساختگی مقبولیت ظاهری یابد، ولی با آگاهی مردم اقتدار آن از بین می‌رود. (جدایی مقبولیت از مشروعیت در موارد استثنایی ممکن است، مانند محبوبیت یک حاکم غیردینی در میان مردمی که از دین دور شده‌اند.)

۵۸ صفحه ۱۲۰ گفت‌وگو کنید

به نظر شما چه رابطه‌ای میان نظام اقتصادی و نظام سیاسی وجود دارد؟ در این باره گفت‌وگو کنید.

نظام سیاسی مستقل از نظام‌های دیگر نیست و با نظام اقتصادی رابطه‌ی دوسویه دارد. نظام سیاسی با سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری، نظارت و تنظیم بازار و مالیات بر اقتصاد اثر می‌گذارد؛ و نظام اقتصادی با تأمین منابع مالی، قدرت و منافع گروه‌های اقتصادی بر سیاست‌ها و تصمیم‌های سیاسی تأثیر دارد. هر دو نیز تحت تأثیر نظام فرهنگی‌اند؛ مثلاً در جهان سرمایه‌داری نظام سیاسی در خدمت منافع اقتصادی است و در جهان اسلام اقتصاد باید در چارچوب ارزش‌هایی مانند عدالت و حفظ کرامت انسان سازمان یابد. نمونه‌ی ملموس: تحریم‌های اقتصادی ابزاری سیاسی است.

۵۹ صفحه ۱۲۲ گفت‌وگو کنید

درباره‌ی تفاوت جمهوری و دموکراسی از دیدگاه ارسطو گفت‌وگو کنید.

ارسطو بر اساس تعداد حاکمان و شیوه‌ی حکومت، شش نوع حکومت را نام می‌برد. در هر دو، حاکمیت اکثریت مردم است، اما تفاوت در مدار آن است: در **دموکراسی** اکثریت مردم بر اساس خواست‌ها و تمایلات نفسانی خود حکومت می‌کنند؛ ولی در **جمهوری (پولیتی)** اکثریت مردم بر اساس حقیقت و فضیلت در حکومت حضور و فعالیت دارند. پس جمهوری حکومت اکثریت بر مدار فضیلت و دموکراسی حکومت اکثریت بر مدار خواست و میل افراد است.

۶۰ صفحه ۱۲۲ موقعیت یادگیری

آیا در اندیشه‌ی لیبرال دموکراسی می‌توان از مشروعیت حقیقی سخن گفت؟ چرا؟

خیر. مشروعیت حقیقی یعنی اعمال قدرت بر اساس حکم و قانون الهی و حق؛ اما لیبرال دموکراسی هیچ حقیقت و فضیلت فطری و جهان‌شمولی را به رسمیت نمی‌شناسد، همه چیز را مباح می‌داند و فقط بر خواست و اراده‌ی اکثریت و ارزش‌های دنیوی و این‌جهانی تکیه می‌کند. بنابراین مدار آن حق و باطل نیست و بحث از مشروعیت حقیقی در آن معنا ندارد.

۶۱ صفحه ۱۲۳ مقایسه کنید

حضور مردم در یک حکومت لیبرال دموکراسی چه تفاوتی با حضور مردم در جمهوری اسلامی دارد؟

معیار	لیبرال دموکراسی	جمهوری اسلامی (مردم‌سالاری دینی)
مبنای حضور مردم	خواست و اراده‌ی اکثریت و میل‌های آنان	حضور مؤثر مردم بر اساس عقاید و ارزش‌های اسلامی
حقیقت و فضیلت	حقیقت و فضیلت فطری و جهان‌شمول را به رسمیت نمی‌شناسد	عقل و وحی راه شناخت ارزش‌های الهی‌اند و مردم مسئول شناخت و اجرای آنهایند
قوانین	قوانین بر اساس خواست اکثریت و ارزش‌های دنیوی	احکام و مقررات با خواست مردم و در ذیل اراده و مشیت خداوند
نوع حکومت و مشروعیت	دنیوی و سکولار؛ مشروعیت حقیقی ندارد	دینی؛ مشروعیت حقیقی (الهی) و مقبولیت مردمی
نقش مردم	مشارکت برای تأمین منافع و خواسته‌های خود	مشارکت به عنوان وظیفه‌ای الهی؛ شکل‌دهی هوشمندانه‌ی امامت و ولایت الهی و پرهیز از پذیرش طاغوت

۶۲ صفحه ۱۲۴ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس پانزدهم را بنویسید و مطالب مهم آن را خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: هویت سیاسی، قدرت اجتماعی، مقبولیت، اقتدار، مشروعیت، نظام سیاسی، جمهوری اسلامی، لیبرال دموکراسی.

- هر جهان اجتماعی علاوه بر هویت فرهنگی، هویت سیاسی نیز دارد.

- قدرت اجتماعی یعنی توان تأثیر بر اراده‌ی دیگران و بدون پذیرش و توافق آنها پدید نمی‌آید.
- قدرتِ همراه با رضایت مقبولیت دارد و اگر رسمی هم باشد اقتدار است؛ مشروعیت حقیقی یعنی اعمال قدرت بر اساس حکم و قانون الهی.
- سیاست، اِعمال قدرت سازمان‌یافته برای دستیابی به هدفی معین است و نظام سیاسی مجموعه‌ی سازوکارهای اعمال سیاست‌هاست.
- نظام‌های سیاسی بر اساس تعداد افراد مؤثر، روش تصمیم‌گیری و دین‌مداری یا دنیامداری دسته‌بندی می‌شوند.
- جمهوری اسلامی (مردم‌سالاری دینی) نظامی است که حضور مؤثر مردم را بر مبنای عقاید و ارزش‌های اسلامی سازمان می‌دهد.

۶۳ صفحه ۱۲۵ موقعیت یادگیری

چه رابطه‌ای میان جمعیت و هویت جوامع وجود دارد؟

به نظر شما جمعیت هر جامعه، بر ثروت، امنیت، قدرت و منزلت آن در میان سایر جوامع چه تأثیری دارد؟

جوامع مختلف برای تأمین جمعیت مطلوب خود چه می‌کنند؟ جامعه‌ی ما از این نظر چه وضعیتی دارد؟

جمعیت نخستین شرط بقای هر جامعه و بخشی از هویت آن است؛ هرچه حاملان و عاملان فرهنگ بیشتر باشند، فرهنگ و هویت جهان اجتماعی بیشتر گسترش می‌یابد و کاهش جمعیت گستره‌ی آن را محدود و زمینه‌ی بسط جهان‌های دیگر را فراهم می‌کند.

جمعیت (به‌ویژه جمعیت مسئول و کارآمد) بر نیروی کار، تولید و ثروت، دفاع و امنیت، قدرت و منزلت جامعه تأثیر می‌گذارد. جوامع برای تأمین جمعیت مطلوب «سیاست‌های جمعیتی» (تشویقی یا کنترلی) اجرا می‌کنند. جامعه‌ی ما در دو دوره سیاست کاهش جمعیت اجرا کرد (۱۳۴۵ تا انقلاب و ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۰) و اکنون با کاهش رشد جمعیت و خطر پیری جمعیت روبه‌روست و از سال ۱۳۹۳ اصول کلی سیاست‌های جمعیتی تصویب شده است.

ایران توشه
توشه ای برای موفقیت

۶۴ صفحه ۱۲۷ گفت‌وگو کنید

یک بار دیگر رابطه‌ی آگاهی (معنا)، فرهنگ و هویت جهان اجتماعی را در کلاس بازگو کنید.

جهان اجتماعی پدیده‌ای معنادار است. آگاهی‌ها و معانی مشترکی که جهان اجتماعی بر اساس آن ساخته می‌شود «فرهنگ» نام دارد. هویت هر جهان اجتماعی بر اساس فرهنگ (عقاید و ارزش‌های کلان) آن شکل می‌گیرد و به همین دلیل «هویت فرهنگی» نامیده می‌شود. پس معانی ← فرهنگ ← هویت؛ و گسترش جهان اجتماعی از راه گسترش فرهنگ و معانی آن (با شناختن، پذیرفتن و عمل کردن اعضا) انجام می‌شود. افزایش جمعیت یعنی افزایش حاملان و عاملان معانی و بسط هویت جهان اجتماعی.

۶۵ صفحه ۱۳۰ موقعیت یادگیری

تداوم این روند (کاهش رشد سالانه‌ی جمعیت) در آینده می‌تواند آثار زیان‌باری در پی داشته باشد. آیا می‌توانید به برخی از آنها اشاره کنید؟

- پیر و سالمند شدن جمعیت و افزایش هزینه‌های درمان و بازنشستگی؛
- کاهش نیروی کار جوان و فعال و کند شدن رشد اقتصادی و تولید؛
- ضعف نیروی دفاعی و کاهش امنیت و قدرت جامعه؛
- محدود شدن گستره‌ی فرهنگ و هویت جامعه و زمینه‌ساز بسط جهان‌های اجتماعی دیگر؛
- ضعف نهاد خانواده و کاهش نشاط اجتماعی.

۶۶ صفحه ۱۳۰ پیشنهاد دهید

متن «سیاست‌های کلی جمعیت» در جمهوری اسلامی ایران را در کلاس مطالعه کنید، سپس یک بند از آن را به دلخواه انتخاب کنید و بگویید اگر شما به جای مدیران و مسئولان کشور بودید، برای تحقق آنچه می‌کردید؟

نمونه‌ی پاسخ: بندی از این سیاست‌ها «تسهیل و تشویق ازدواج آسان، به هنگام و پایدار و فرزندآوری» است. اگر من مسئول بودم: وام ازدواج و مسکن جوانان را افزایش می‌دادم و پرداخت را آسان می‌کردم؛ برای فرزندآوری، حمایت شغلی و بیمه‌ای از مادران (مرخصی و ساعت کار انعطاف‌پذیر) و مهدکودک ارزان فراهم می‌کردم؛ و با رسانه‌ها و آموزش در مدرسه، ارزش خانواده و فرزندآوری را ترویج می‌کردم.

این جواب ممکن است دقیق نباشد.

۶۷ صفحه ۱۳۱ موقعیت یادگیری

منظور از هویت اقتصادی جامعه چیست؟ شیوه‌های تقویت و تضعیف آن کدام‌اند؟

ویژگی‌های هویت اقتصادی جامعه‌ی ما کدام‌اند؟

هویت اقتصادی جامعه یعنی ویژگی‌هایی که جامعه را از نظر کنش‌ها، روابط و قواعد مربوط به تولید، مصرف و توزیع کالا و خدمات و ثروت (نهاد اقتصاد) از دیگر جوامع متمایز می‌کند؛ مانند اقتصاد دانش‌بنیان، نفتی (تک‌محصولی)، مقاوم یا شکننده، دستوری یا غیردستوری، سرمایه‌داری، سوسیالیستی یا اسلامی. هویت اقتصادی با تولید ملی، کارآفرینی، خودباوری و عدالت تقویت می‌شود و با وابستگی به نفت، خام‌فروشی، تورم، واردات بی‌رویه و فرهنگ مصرف‌گرایی و تحریم‌ها تضعیف می‌شود.

جامعه‌ی ما: اقتصادی با دستاوردهایی مانند گسترش آب و برق و گاز، زیرساخت‌های سدها و نیروگاه‌ها، ارتقای بهداشت و درمان، موفقیت‌های علم و فناوری و مقابله با تحریم‌ها؛ و در عین حال دارای معضلاتی چون تورم، بیکاری، وابستگی به نفت، توزیع نابرابر امکانات، تجمل‌گرایی و غلبه‌ی فرهنگ مصرفی.

۶۸ صفحه ۱۳۲ موقعیت یادگیری

آیا درباره‌ی آثار نوسانات قیمت نفت بر یک اقتصاد وابسته چیزی می‌دانید؟

در اقتصاد وابسته به نفت، رشد و افول اقتصاد به قیمت و درآمد نفتی وابسته است. با کاهش قیمت نفت یا تحریم فروش آن، درآمد دولت و بودجه کاهش می‌یابد، کسری بودجه و تورم و بیکاری افزایش می‌یابد، ارزش پول ملی کم می‌شود و تولید ملی ضعیف و شکننده به‌سختی آسیب می‌بیند. با افزایش قیمت، ظاهراً احساس رفاه ایجاد می‌شود ولی پایدار نیست و بی‌رویه خرج کردن و وابستگی بیشتر را در پی دارد. این وضعیت اقتصاد را در برابر طمع‌ورزی و فشار قدرت‌های خارجی آسیب‌پذیر می‌کند.

۶۹ صفحه ۱۳۳ موقعیت یادگیری

در مورد نقش اصلاحات ارضی در تخریب کشاورزی ایران چه می‌دانید؟

اصلاحات ارضی (۱۳۴۱ در دوران پهلوی) با ادعای بهبود وضع روستاییان انجام شد، اما در عمل زمین‌ها خُرد و تقسیم شد و کشاورزان بدون سرمایه و ابزار و دانش کافی ماندند؛ بسیاری از روستاییان مهاجرت کردند، تولید محصولات کشاورزی کاهش یافت و کشور به واردات محصولات غذایی (به‌ویژه از آمریکا) وابسته شد. به این ترتیب بنیان‌های تولید ملی تضعیف شد.

این جواب ممکن است دقیق نباشد.

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت

۷۰ صفحه ۱۳۴ پیشنهاد دهید

متن «سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی» در جمهوری اسلامی ایران را در کلاس مطالعه کنید و با توجه به آن، به سؤالات زیر پاسخ دهید.

سازوکارهای مقاوم‌سازی اقتصاد ایران در برابر موانع داخلی و خارجی پیشرفت کدام‌اند؟

شما دانش‌آموزان برای تحقق اقتصاد مقاومتی چه مسئولیتی بر عهده دارید؟

1. اتکا به ظرفیت‌های مولّد مردمی و دولتی، تقویت تولید داخلی و درونزایی در عین برون‌گرایی، منع خام‌فروشی ثروت‌های طبیعی (مانند تبدیل نفت خام به محصولات پتروشیمی)، کاهش وابستگی به نفت، خودکفایی در تولیدات راهبردی، اتکا به دانش و فناوری و نوآوری و خلاقیت، روحیه‌ی جهادی، عدالت و مبارزه با مصرف‌گرایی و اسراف، و حضور فعال در تعاملات جهانی.
2. نمونه‌ی پاسخ: مصرف کالای ایرانی، پرهیز از اسراف و تجمل‌گرایی، جدی گرفتن درس و کسب دانش و مهارت، پژوهش و نوآوری در حد توان، اهمیت دادن به صرفه‌جویی در آب و برق و انرژی، و آگاه کردن خانواده و دوستان از اهمیت اقتصاد مقاومتی.

این جواب ممکن است دقیق نباشد.

۷۱ صفحه ۱۳۵ خلاصه‌ی درس

مفاهیم اساسی درس شانزدهم را بنویسید و مطالب مهم آن را خلاصه کنید.

مفاهیم اساسی: هویت جمعیتی، سیاست‌های جمعیتی، هویت اقتصادی، نهاد اقتصاد، اقتصاد مقاومتی، سرمایه‌داری.

- هر جهان اجتماعی برای گسترش و پیشرفت به جمعیت مناسب (از نظر کمیت و کیفیت) نیاز دارد.
- کاهش جمعیت شاخص جهان متجدد است و ایران نیز دو بار سیاست کاهش جمعیت اجرا کرد و اکنون سیاست‌های جمعیتی خود را اصلاح کرده است.
- هویت اقتصادی جامعه بر اساس نهاد اقتصاد و ویژگی‌های تولید، مصرف و توزیع شکل می‌گیرد.
- اقتصاد ایران دستاوردهای فراوانی دارد، ولی با تورم، بیکاری و وابستگی به نفت روبه‌روست.
- جهان غرب هویت خود را بر اقتصاد (سرمایه‌داری) استوار کرده و هجوم اقتصادی به ایران تاریخی طولانی دارد.
- اقتصاد مقاومتی الگویی مستقل، مقاوم و پایدار برای بازسازی هویت اقتصادی ایران است.

ایران توشه
توشه‌ای برای موفقیت